

МІЖНАРОДНІ НАУКОВІ ФОРУМИ У РИЗІ

Оксана Микитенко

Доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН
України, вул. Грушевського 4, 01001, Київ, Україна
e-mail: oksana_mykytenko@hotmail.com, ORCID 0000–0001–7613–8557

INTERNATIONAL SCIENTIFIC FORUMS IN RIGA

Oksana Mykytenko

Doctor of Philological Sciences, Leading Scientific Worker,
Maksym Rylsy Institute for Art Studies, Folklore and Ethnology,
National Academy of Sciences of Ukraine,
4. Hrushewsky Str., Kyiv, 01001, Ukraine
e-mail: oksana_mykytenko@hotmail.com, ORCID 0000–0001–7613–8557

17–21 липня 2024 р. у Ризі (Латвія) на базі Інституту літератури, фольклору та мистецтва Латвійського університету відбувся (офлайн) XIX конгрес ISFNR (International Scientific Folklore Narrative Research / Міжнародні наукові дослідження фольклорних наративів), який було засновано ще у 1962 р. Час, що минув від проведення попереднього конгресу 2018 р. в м. Рагуза (Італія), був позначений численними викликами та випробуваннями для всього людства – насамперед це розпочата у 2022 р. військова агресія рф проти України, пов’язана із втратами і руйнуваннями, котра змінила геополітичну мапу Європи та зумовила небачені міграційні та демографічні наслідки. Серед інших глобальних викликів – COVID-19, кліматичні зміни, екологічні проблеми, кризові явища тощо, що вплинуло на обрання теми цього річного наукового зібрання: “Фольклорні наративи у мінливому світі”. Сучасного аналізу потребують також зміни, які зазнає самий фольклорний текст у його широкому розумінні – як пластична форма вернакулярного спілкування відповідно до розширення масштабів комунікативного середовища. Водночас процеси, що відбуваються у глобалізованому світі та знаходять відображення у різноманітних наративних формах, висувають на перший план завдання збереження нематеріальної культурної спадщини як важливого чинника національної та етнокультурної ідентичності, зокрема архівування, вивчення та популяризації фольклору.

Метою авторитетного наукового форуму, учасниками якого були понад сто п'ятдесят науковців різного профілю з багатьох країн Європи, Азії, Північної та Південної Америки, стало всебічне обговорення різноманітних проблем гуманітарного дискурсу у розрізі сучасних методів комплексного аналізу та міждисциплінарних підходів до дослідного “ландшафту” наративів.

Важливо зазначити, що XIX конгрес ISFNR став одним із заходів, присвячених відзначенню 100-річчя від заснування Архіву латиського фольклору, який є структурним підрозділом Інституту літератури, фольклору та мистецтва Латвійського університету. В межах відзначення ювілейної дати у жовтні ц.р. Інститутом було заплановано проведення міжнародної наукової конференції “Архіви традиційної культури: 100 + 10”.

На церемонії відкриття у Національній бібліотеці Латвії до учасників конгресу із привітанням звернулись п. Сільвія Рейнберга, яка представляла Міністерство освіти та науки Республіки Латвії, п. Гундорс Берзінш, ректор Латвійського університету, п. Садхана Нایتхані (Індія), президент ISFNR. Пленарну доповідь “Архів латиського фольклору у світі, що змінюється” представила завідувачка Архіву Інституту др. Ріта Грінвалде.

Сесійні засідання проходили у Будинку Природи – приміщенні Латвійського університету. Одночасно працювало декілька секцій, також проводилися робочі групи та тематичні семінари. Робочою мовою була англійська. Програмою було передбачено й засідання відповідних комітетів (комісій), котрі пропонували для розгляду власну тематику: зокрема, FNLM (ISFNR Folk Narrative, Literature, and Media Committee – Комітет з фольклорних наративів, літератури та медіа), BNN (Belief Narrative Network – Мережа з фольклорних вірувань), ChChCh (Charms, Charmers and Charming Committee – Замовляння: виконавці та ритуал). Складна і розгалужена система організації конгресу забезпечила чітку роботу його пленарних та сесійних засідань, спрямованих на розгляд таких питань: “Розширення теоретичних парадигм досліджень наративів: минуле та сучасне”; “Комп’ютеризація наративних досліджень: можливості та виклики”; “Усне vs онлайн: наративи комп’ютерної епохи та соціальні медіа”; “Наративи кризи та змін”; “Наративи у/про мінливе середовище”.

Ряд доповідей представили українські науковці, зокрема співробітники Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. У спільній доповіді канд. мист. Інни Лисняк (Естонський літературний музей, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України) та д. мист. Людмили Єфремової (ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України) “Жанрово обумовлена варіативність українських календарно-обрядових пісень Подільського регіону: комп’ютерні методи” було продемонстровано можливості комп’ютерного аналізу зимового циклу календарно-обрядового пісенного фольклору, враховуючи структурно-тематичні та музикознавчі особливості жанру. Джерельною базою дослідження став корпус пісень, представлений у виданнях: “Фольклорні пісні Хмельницької області” (Єфремова, Дмитренко 2014), “Фольклорні пісні Вінницької області” (Єфремова 2019).

У цій же секції, присвяченій комп'ютерному аналізу фольклорного тексту, було представлено спільну доповідь канд. філол. н. Ольги Петрович (Естонський літературний музей, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського) та д. філол. н. Алли Вінничук (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського) “Кольори традиції: комп'ютерна обробка українських народних дум”. Аналіз, до якого було залучено чотири корпуси (Грушевська 1927; 1931; Скрипник 2009; 2019), мав на меті показати семантичні та синтаксичні особливості колористичних сполучень у фольклорному тексті й враховував значення колористичної лексики як універсальної складової культури.

У доповіді д. філол. н. Олесі Наумовської (Київський національний університет імені Тараса Шевченка) “*Слава героям!* Деякі нотатки щодо образу героя в українських казках та сучасних воєнних наративах” було підкреслено, що образ героя сучасних наративів відповідає традиційним казкам, тим самим засвідчує тяглість фольклорної традиції. Матеріал, що було залучено до аналізу (крім українських народних казок, це були також експедиційні записи та інтерв'ю, проведені у 2023–2024 рр.), дозволив виокремити три основні групи образів героїв – того, що перемагає змія; того, що порушує табу або через заборону вирушає у подорож до потойбічного світу; герої, що себе приносять у жертву.

Доповідь д. філол. н. Оксани Микитенко (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України) “Концептуалізація “непрощення” (СУС 285, 285А*): міфологія, інтертекстуальність, контекст” було присвячено аналізу міжнародного сюжету традиційного фольклорного наративу, котрий сьогодні, в умовах сучасної російсько-української війни, отримує додаткову актуалізацію, в межах якої формується відповідна концептуальна модель “око за око” – супротиву та помсти.

Необхідно наголосити всебічне сприяння з боку організаторів, які надали підтримку українським учасникам та забезпечили їхню участь у міжнародному форумі. Насамперед, це голова організаційного комітету др. Сандіс Лайме, провідний співробітник Інституту літератури, фольклору та мистецтва Латвійського університету. Висловлюємо щиру подяку усім колегам, які підтримували учасників із України не лише ділом, а й вітанням “Слава Україні!”. Таким же символом підтримки був і наш державний прапор, що майорів поруч із державним прапором Латвії перед Латвійським університетом, як і перед Національною бібліотекою Латвії, Академією наук Латвії та іншими державними установами країни.

Програма і тези (113 стор.) XIX конгресу ISFNR доступні в онлайн форматі.

Учасникам конгресу було запропоновано цікаву екскурсійну програму, що передбачала ознайомлення з історичною частиною міста Риги, а також автобусну екскурсію до Національного парку та Історико-культурного комплексу “Тураїда” у м. Сігулда, що внесений до переліку пам'яток світового значення

ЮНЕСКО. Про яскраву самобутню фольклорну традицію свідчили також виступи фольклорних колективів Латвії, присвячені календарним святкуванням середини літа.

* * *

На відзначення свого 100-річчя Архів латиського фольклору Інститут літератури, фольклору та мистецтва Латвійського університету 29–31 листопада 2024 р. провів у Ризі спільно з Міжнародною асоціацією етнологів і фольклористів (SIEF), зокрема його Робочою групою з архівів та Робочою групою з культурної спадщини та власності, міжнародну наукову конференцію “Архіви традиційної культури 100 + 10”. Назву конференції було обрано не випадково, адже Архів інституту є найстарішим серед подібних у країнах Балтії, а сьогодні відзначає також 10-ту річницю Дигітального архіву латиського фольклору. Ювілейні дати стали приводом оцінити результати роботи та обмінятися думками з фахівцями різних країн щодо перспектив подальшої діяльності. Питання, які було винесено для обговорення, стосувалися найрізноманітніших проблем, пов’язаних як з архівами традиційної культури, так і архівами громад чи окремих осіб, завданнями їх збереження, вирішення правових питань, а також технічними можливостями, що забезпечують широкий доступ до архіву в мережі Інтернету тощо. У конференції взяли участь близько 40 науковців із 17 країн світу – Великої Британії, Естонії, Ірландії, Іспанії, Канади, Китаю, Колумбії, Латвії, Литви, Німеччини, ОАЕ, Польщі, Португалії, України, США, Фінляндії, Чехії.

Відкриття конференції відбулося в урочистій обстановці у міській мерії. Відкрила конференцію директор Архіву латиського фольклору др. Ріта Грінвалде. Із вітальним словом виступили директор Інституту літератури, фольклору та мистецтва Латвійського університету (ЛУ) др. проф. Ева Егляя-Крістсоне, Генеральний секретар Національної комісії Латвії у справах ЮНЕСКО Байба Молніка, а також Голова комісії з культури міської ради Риги Давіс Сталтс. На прийомі, який влаштувала міська рада, учасників конференції вітала заступник її голови Лінда Озола.

Робота конференції, під час якої було заслухано і обговорено 34 доповіді (презентації), мала міждисциплінарний характер і проходила у пленарному режимі, спочатку у приміщенні мерії (у перший день), надалі у Національній бібліотеці Латвії, де знаходиться Інститут літератури, фольклору і мистецтва ЛУ. Виступи учасників знайомили з міжнародною практикою організації архівної справи, історією окремих архівних зібрань, стосувалися питань повернення архівних фондів, торкалися різноманітних сторін презентації відео та аудіо матеріалів, створення нових фондів наративного фольклору тощо. Було підкреслено значення архівної справи в контексті постколоніальних студій, в умовах сучасного глобалізованого світу, особливо у сучасній “турбулентній” ситуації, зокрема під час російсько-української війни.

Формат конференції передбачав представлення двох ключових лекцій, котрі окреслили основні питання стосовно архівної справи (етико-правові та технологічні). Із доповіддю “Слухати уважно, дотримуватися різноманіття, налагоджувати зв’язки: чому архівісти можуть навчитися від архівної практики” виступила співголова Робочої групи при SIEF др. Марина Чернявська (Канада). Іншу доповідь на тему “Динаміка дигіталізації у фольклорному архіві: моделі роботи для визначення діяльності” виголосила очільниця Групи з дигітальної гуманітаристики Інституту літератури, фольклору та мистецтва ЛУ др. Саніта Рейнсоне (Латвія).

У роботі конференції взяли участь співробітники ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Досвід українських науковців, зокрема у контексті збереження нематеріальної культурної спадщини, особливо в сучасних умовах широкомасштабної війни, незмінно привертає увагу колег, викликає підтримку та широкий міжнародний резонанс. У виданих до початку конференції тезах було представлено доповідь канд. філол. н. Лариси Вахніної “Створення нового фонду свідчень російсько-української війни в архіві Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського”. У доповіді д. філол. н. Оксани Микитенко “Поліський архів та його значення для дослідження народної культури” йшлося про роль фольклорних, а також діалектологічних матеріалів із зони Полісся, – однієї з архаїчних зон Славії, визнаної як праатьківщина українців, для міждисциплінарних етногенетичних досліджень.

Під час конференції було відкрито виставку “Пробудження та фольклорний рух: основні події” (куратори др. Том Кенціс та др. Айгарс Лієлбардіс). Організатори також ознайомили учасників із діяльністю фольклорного архіву та архівного сховища, розповіли про його історію та видання. Особливий інтерес викликала “Шафа пісень” (*Dainu skapis*) – багатотомне зібрання народних пісень “Латиські дайни” (1894–1915, 1–6 тт.), свого часу систематизоване в колекцію рукописів редактором Кріш’янісом Бароном (1835–1923). Для колекції, до складу якої, крім пісень, увійшли також інші фольклорні жанри, К. Барон власноручно сконструював спеціальну шафу із 73 шухлядками, де зберігається 268 815 карток із записами фольклору. Сьогодні матеріали колекції дигіталізовані й доступні на сайті Інституту літератури, фольклору та мистецтва ЛУ.

Яскраву національну культуру продемонстрували фольклорні ансамблі Латвії “Rīgas danci” та “Skandinieki”.

Дата подання статті до редакції: 10.12.2024 р.